

33

MEIJELSE VROUWEN TUSSEN 1897 EN 1960

Huiselijk tafereel bij de familie Van Rijt. Aan het spinnewiel zit rechts Arnoldina Van Rijt - Van Bree. Links haar zus Johanna van Bree.

Inloop

In de grote ruimte van 't Raodhusj aan de Schoolstraat zoeken naar vrouwen van Meijel in het verleden. Het lijkt bijna onmogelijk. En toch waren hier de klaslokalen van de openbare school waarin tot 1900 ook de meisjes naar school gingen. Pas na de stichting van het Klooster in 1897 konden de Meijelse dörskes naar een eigen school, die van de zusters franciscanessen. Hier stond Mèsters Hanneke, de dochter van schoolhoofd Hebben, voor de klas. Zij hielp als 16-jarige vanaf 1873 haar vader in het onderwijs en verzorgde vanaf 1883 de lessen handwerken voor meisjes. Hier zaten de meisjes in de klas die thuis op de boerderij mee moesten helpen en die moesten leren om kleren te maken en verstellen. Hier zaten ook Antonia Manders, Joanna Nijssen, Petronella Janssen, Ida Beurskens, Aldegonda Gooden en Johanna van de Mortel in de klas, voordat zij zuster werden bij de urselinen of franciscanessen. Hier leerden ook Echte Mina, Geurden Nelleke, Merkus Mei, Poeskes Trui, Tentjes Marie en honderden andere meisjes in de negentiende eeuw lezen en schrijven. Maar dit hoofdstuk gaat niet over die vrouwen, maar over de Meijelse dames in de eerste helft van de twintigste eeuw. Toch zijn er teveel overeenkomsten om niet even naar dat verleden te wijzen.

Meijel in het begin van de twintigste eeuw

Om te voorkomen dat de vrouwen in Meijel bekeken worden vanuit algemene aannames als, 'alle inwoners van Meijel waren boeren of landbouwers met gemengde bedrijven' en 'in alle gezinnen waren enorm veel kinderen', is het gewenst een beetje informatie op te nemen. Daarvoor is bekeken hoeveel kinderen er geboren werden tussen 1890 en 1925 in gezinnen die in die periode 'compleet' werden. Dan zien we dat er gezinnen waren met één kind, maar ook gezinnen met dertien kinderen. Het varieerde nogal, zoals onderstaande tabel laat zien.

Het aantal kinderen was in gezinnen van landbouwers niet wezenlijk anders dan bij niet-landbouwers. Het verdient vermelding, dat in genoemde periode minder dan zes kinderen niet ongewoon was. Vaak was het 'geringe' aantal kinderen het gevolg van het sterven van de moeder op jonge leeftijd in het kinderbed of anderszins. Denk aan de kinkhoest en difterie, daar waren toen nog geen medicijnen voor. Tussen 1890 en 1925 overleden tenminste vier moeders in elke leeftijd van 21 tot 40 jaar. Er overleden zelfs zes 34-jarigen, acht 37-jarigen en elf 27-jarige moeders.

Ook moeten niet alle meisjes of vrouwen in Meijel gezien worden als dochter van een boer. Natuurlijk waren van de bovengenoemde gezinnen er 159 met een boerderij, maar in 88 andere gezinnen was de kostwinner: arbeider-dagloner-werkman (12), bakker (3), barbier-kapper (2), bierbrouwer (1), botermaker (1), bouwkundige (1), brievengaarderpostbode (3), brugwachter (1), directeur stoomzuivelfabriek (1), gemeenteontvanger (1), hoefsmid-smid (4), handelsreiziger-koopman-kramer-venter-winkelhouder (11), huisschilder (12), hotelhouder (1), kantonnier (3), klompenmaker (2), koperslager (1), linnenwever (1), machinist (1), metselaar (2), molenaar (2), onderwijzer (2), rijwielhandelaar (2), scheepsjager (1), schipper (1), schoenmaker (3), slager-strodakdekker (7), stukadoor (2), timmerman (2), veenarbeider (7), veldwachter (1) en vrachtrijderkarrenman (2). Tussen haakjes staat het aantal niet-landbouwers.

Deze gegevens zijn opgenomen bij de aangifte van de geboorte. Maar daar ligt ook het probleem, de moeder wordt meestal vermeld als 'zonder beroep'. Ook bij de huwelijken is geen geweldige variatie aan beroepen bij de bruid te vinden. Tussen 1890 en 1940 werden in Meijel 666 huwelijken gesloten. Daarbij werd bij de bruid als beroep vermeld: caféhoudster (1), kostuumnaaister (1), dienstmeid (70), herbergierster (1), landbouwster

Kinderen	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Gezinnen	21	48	36	33	34	24	17	15	11	4	1	1	2

Tabel 1: in totaal 247 gezinnen in Meijel die tussen 1890 en 1925 volgroeiden naar het genoemd aantal kinderen.

(14), modenaaster (1), modiste (4), naaister (12), stationhoudster (1), vroedvrouw (1), winkelierster (3) en 567 bruiden 'zonder beroep'.

Deed ze dan niets, die Meijelse vrouw? Was een boerenvrouw zonder beroep? Nee, een vrouw met een ongekende veelzijdigheid!

Van dørske naar vrouw

Aardappelen rapen achter het huis van Verstappen aan de Astenseweg. Met onder meer Grad en Nel 'van de Kremmer'. Foto ca. 1948.

De meisjes uit de boerengezinnen volgden de lagere school om daarna bij de grote boeren te gaan werken. Ook werden ze te werk gesteld in grote gezinnen om het huishouden te verzorgen. De kleinste kinderen kregen de opvoeding vaak van de oudere kinderen.

Niet voor alle meisjes was het veilig om bij een boer te werken. Ik ken een verhaal dat een meisje van 13 jaar met de boer naar het veld moest, om onkruid te gaan wieden. Maar de boer had andere bedoelingen waardoor het meisje via het maïsveld moest vluchten naar haar ouders, een uur lopen, maar daar wist en durfde ze niet te vertellen, wat er aan de hand was. Dus rechtsomkeer weer terug en altijd bang om aangevallen te worden.

Een jonge vrouw die goed kon naaien, werd als huisnaaister te werk gesteld en trok van het ene gezin naar het andere. De uitdrukking 'dat kan

niet' bestond niet, alles kon geleerd worden of moest geleerd worden.

Soms als een meisje goed kon leren werd ze naar de kweekschool gestuurd, om schooljuf te worden, maar dat kostte veel geld; dat moest door de andere gezinsleden verdiend worden. Het voordeel was, dat er dan weer een groter inkomen aan vast zat. Het onderwijs betaalde goed.

Ook was het gezegend als een van de meisjes naar het klooster wilde, dat was een eer voor de familie. Maar ook dat kostte geld. Maar de eer mocht mag wat kosten.

De zieken verzorging in het dorp was ook een taak van de vrouw, al was dat vaak een kloosterzuster. Die ging zo nodig op huisbezoek. De kloosterzusters zorgden ook voor het onderwijs en de huishoudschool. In de omliggende ziekenhuizen werkten ook alleen vrouwen, nonnen hadden er de leiding. Mannen gingen pas in de zorg werken na 1950.

Meijel kende al een bejaardenzorg sedert 1897. Deze vond plaats in het toenmalige St. Jozephgesticht. Er verbleven toen tien zusters franciscanessen en er was plaats in het gasthuis voor tien ouderen. Er was een gezamenlijk slaapruijnte, een voor de mannen en een voor de vrouwen. Verder een huiskamer voor gezamenlijk gebruik.

De vrouw als moeder

Uit een aantal huwelijken ontstonden grote gezinnen. Tot 1950 kende men in onze omgeving nauwelijks voorbehoedsmiddelen. Als men ze wel kende werden ze door de katholieke kerk verboden en zeker in het zuiden van het land. Een vader van drie kinderen vertelde me dat hij na de geboorte van het derde kind geen vierde kind kon riskeren want dat kon de dood van zijn vrouw betekenen; volgens de huisarts. Goede raad was duur, hij ging op retraite en vroeg een gesprek aan met de meest geleerde Abt, legde zijn probleem voor en het antwoord was: 'Ik kan alleen voor U bidden.' Hij pakte zijn koffertje weer in en ging huiswaarts. Dit was in 1947.

Als een vrouw zwanger was, kwam de verloskundige een of twee keer op bezoek in de negen maanden. Als de geboorte zich aankondigde, werd de vroedvrouw gehaald met paard en wagen of ze

kwam met de fiets. In Meijel was dat An Neilen. Pas als de bevalling erg moeilijk ging werd de hulp van de huisarts ingeroepen. In de bedstee was het lastig om een kind te krijgen, dus moest de keukentafel dienst doen als verlosbed, volgens dr. Neijzen.

Een kraambed was echt tien dagen bedrust met een stevig sluitlaken om. Als er niet genoeg borstvoeding was, wist de vroedvrouw wel een moeder die melk over had. Een borstpomp om te kolven kende men niet, dus er werd met de baby heen en weer gewandeld door een buurvrouw of een familielid. Kraamverzorgsters waren er ook niet, dat werd opgevangen door familie, buren of oma. De vroedvrouw kwam nog een paar keer kijken en dat was het.

Als de moeder uit het kraambed kwam, moest haar eerste gang zijn naar de kerk voor de kerkgang, dit volgens het katholiek geloof. Het was om haar lichaam te reinigen, want ze had gezondigd. Achter in de kerk werd ze afgehaald door de pastoor die haar met een brandende kaars in de hand naar het altaar geleidde, haar daar zegende en haar zonde vergaf, zodat ze weer rein naar huis kon gaan en aan de kerkdiensten deel kon nemen. Veel vrouwen ervoeren dit als een vernedering.

De zorg en de opvoeding van de kinderen kwam bijna helemaal neer op de moeder.

De vader als boer moest het land bewerken en voor poot- en zaaigoed zorgen. Bijna elke boer had wel een paard. Soms was er ook wel een loonwerker die met een paard het land kwam bewerken.

De vrouw als boerin

De eerste helft van 1900 bestond Meijel uit kleine gemengde boeren bedrijven met daar tussen enkele grote boeren. Er werd verwacht dat de meisjes alle voorkomende werkzaamheden op zich konden nemen en anders moest het maar geleerd worden. Dat was op het land werken, dus veel bukken en zwaar werk. Zaaïen en wieden maar ook hulp bij de oogst zoals maaien, schoven maken en mee opbermen.

Ook het voeren van al het vee, de kippen, de varkens, de koeien en een geit. De geit melken was niet gemakkelijk maar wel nodig om geitenkaas te maken. Koeien melken was meestal haar taak.

Ook werden er in de jaren vijftig melkcursussen gegeven voor de jonge meiden, want dat was voor de boer wel waardevol. Bij 'Zute'n Hein' werden de melkcursussen gegeven. Elk meisje was trots op zulk diploma.

De melk ging naar de stoomfabriek en soms kreeg je dan karnemelk terug, wat lekker was om pap te koken met gedroogde pruimen of stroop er in, of brokken rogge brood. Dit stond meestal op het menu voor avondeten met daarbij gebakken aardappelen.

Er waren nog weinig machines dus bijna alles was

handwerk. Aardappelen rooien was mannenwerk, maar het rapen ervan was voor het hele gezin, kinderen vonden dat niet erg. Als de kinderen goed gewerkt hadden mochten ze wel naar de kanaal gaan zwemmen, bij Evertje de jongens en bij Kasper Willem in de Vieruitersten de meisjes. Agent Smals als politie keek er op toe. Gemengd zwemmen was streng verboden.

Ook voor de winter moest gezorgd worden, dus inkuilen van aardappelen, wortelen en mangels, ook voor het vee.

De vrouw moest ook wel mee naar de Peel om turf

Wasdag op de Donk rond 1900 bij de familie Van Rijt. Midden - achter Arnoldina Van Rijt - Van Bree. De dochters zijn Johanna (links) en Antje bij de put.

te bermen (dit is stapelen). Het turf steken was mannenwerk.

En dan de inmaak niet te vergeten, In zogenaamde keulse potten moesten de bonen en de witte kool, gemengd met veel zout voor de houdbaarheid, een plank erop, verzaard met een steen.

Veel andere groente en fruit kon in de inmaak flessen of weckglazen.

Ook was er de mogelijkheid om fruit te drogen bv. appels in schijfjes snijden en aan een touw laten uitdrogen. In de winter was dat een lekkernij, opgestoofd en met suiker. Wij noemden dat 'ooften moes'. Het drogen van appels en peertjes kon ook in de oven van het fornuis.

Brood bakken en met de kermis vlaai bakken hoorden ook nog bij het werk van de boerin.

Op deze foto uit 1950 zien we een trotse Scheres' Mien op haar erf aan de Heiborst. Ze poseert bij een zeug met negen biggen.

De wasdag

Ook de wasdag was een ceremonie, meestal op maandag. Dat ging als volgt. Eerst de vuile was inweken, dat gebeurde al op zondagavond. Dan maandagmorgen de wasketel stoken met de witte was en er de stangen sunlight zeep aan toevoegen, wel in schijfjes gesneden. Met een wasstok

regelmatig roeren, dit was zwaar werk.

Als de witte was er uit kon, mocht de donkere was er in, en maar roeren, en zo nodig op de vroevel (wasbord) nog nawassen met groene zeep. Dan alles twee keer spoelen met de hand in regenwater, want bij elke huis was een grote regenput. Huizen die langs het kanaal lagen konden daar de was spoelen; met de grote rieten wasmand op de kruiwagen ging dat prima. In Meijel kon dat alleen op de Donk en in de Vieruitersten. Later na de oorlog waren er wringers, dan was het wel eerder droog op de waslijn.

Bij elk huis was een lang wasdraad en iedereen kon zien of moeder de vrouw of een van de dochters ongesteld waren, maar ook of de was van de burenen niet nòg witter zag. Meisjes die ongesteld waren kregen zwarte onderbroekjes aan.

Ook werd de was wel op de bleek gelegd (grasveld), dan kon de zon de laatste vlekken er uit bleken, maar dan wel regelmatig met de gieter er over, anders had het geen effect.

Na het drogen nog de strijk, en wel met een ijzeren bout die op de keukenkachel heet werd gemaakt of gevuld met gloeiende kooltjes.

Bad- en Griezeldag

Op zaterdagmiddag was het gebruikelijk dat er rond het erf en de tuin alles gegriezeld werd (is harken), soms met een patroon er in. Voor de zondag moest het er rond om het huis netjes bijliggen.

Als dat aan kant was kon het badwater warm gemaakt worden, want ook dat was een hele ceremonie. De grote badkuip kreeg plaats in de keuken en daar mocht om de beurt een van de kinderen in. Eerst de kleinste. Als de meisjes al wat groter waren mochten de jongens niet kijken. Na het baden werden de klompen geschuurd in het badwater en dan nog de stoep er mee schrobben. Zo ging er niets verloren van het kostbaar regenwater.

De slacht

In de wintermaanden werd een varken geslacht. In Meijel waren de slachters Thij van Betjes Has (Lenders) uit de Vieruitersten en slachter Has (Verstappen) van de Donk. Als het varken op de leer hing, stond voor hen een pannetje met gebakken

hersenen klaar. Voor beiden was dat een lekkernij. Na één dag kwam hij terug om dat varken uit elkaar te snijden, maar ook om de worst te maken en het gehakt. Het kopvlees werd gekookt voor de zult en van de andere resten vlees, gemengd met bloed en boekweitmeel, werd de balkenbrij gemaakt. Spek ging in de pekeltou, worst en karbonade ging in de inmaakfles. Ham hing in de schouw om te drogen. Zo ook de droogworst. Ook hierbij werd de hulp van de bureu of familie in geroepen. Wat ook in de schouw gedroogd werd, was de varkensblaas, die was nodig om een foekespot te maken of te voetballen. Het was gebruikelijk dat de pastoor een goed stuk karbonade kreeg, maar ook de zusters kregen een stuk van het varken. Ondanks dat het gezin het ook èrg hard nodig had. Dit alles was een belangrijke taak van moeder de vrouw. Maar dan was er ook weer de hele winter te eten.

Wintermaanden

De wintermaanden en de lange avonden werden gebruikt om nieuwe sokken te breien en het nodige naai- en verstelwerk te verrichten. Soms werd er hulp ingeroepen van een huisnaaister, maar dat kostte ook weer geld. Niet elke huisvrouw kon naaien of had een naaimachine. Hier was in de zomer geen tijd voor.

Ook het spinnen van wol was in het begin van vorige eeuw niet weg te denken. Weven van stoffen hoorden daar ook nog bij, maar in Meijel was maar één weverke in de Molenstraat en dat was Sijben, die woonde langs Mieke Verheijen. Daar kon je op bestelling stof krijgen.

Na de oorlog ging dit allemaal wat anders en kwam er garen en stof op de markt of werd langs de deur gekocht. Paul van den Brouwer was zo

iemand. Die had in Meijel veel klanten maar was daarbij ook kleermaker. In de Dorpstraat had hij de winkel en verkocht behalve stoffen ook garen, knopen en elastiek.

In elk dorp waren diverse kruideniers. Onder andere Sanders Jac in de Schoolstraat en Veltmans To in de Dorpstraat. Die verkochten uit grote potten en bakken o.a. boter, suiker, meel, vermicelli, zout, specerijen en snoepgoed. Afwegen en in een papieren zak of in een meegebracht keteltje. Zij verkochten ook zeep en schrijffartikelen. Maar ook alle dorpsnieuws ging over de toonbank.

Een burgervrouw of -meisje moest evengoed al die 'kwaliteiten' hebben. Ze hadden ook een moestuin, moesten ook slachten, naaien en breien, alleen hoefden ze niet naar het veld en het andere boerenwerk doen.

Slotwoord

Zo zie je de veelzijdigheid van de vrouw in de vorige eeuw.

Ruim na de oorlog kwam er toch wel verandering in, de meisjes kregen meer de gelegenheid om te studeren en een beroep te leren. Ook de verbinding naar de steden, Roermond, Venlo en Weert kwam tot stand. Hierdoor kon moeder de vrouw zich ook wat breder oriënteren en eens wat anders kopen dat men in Meijel niet kende.

Ik vind het belangrijk dat ons nageslacht weet dat het niet gemakkelijk was in die periode met name voor de vrouw, maar men wist vaak niet beter en was toch wel erg tevreden met hetgeen er was.

Joke Bruijnen-Bakker

Aardappelen schillen...

Bronnen

- Het gemeente archief van Meijel (Registers Burgerlijke Stand; zie www.Medelo.nl)
- Gridje Daniëls.
- Mina Geris die 10 jaar in Meijel bij boeren gewerkt heeft.
- Til Janssen-Stappers.